

Філіпов В. К. кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник НДЛ кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ(сил) НУОУ України імені Івана Черняхівського <https://orcid.org/0000-0002-4017-4895>

Наливайко Л. П. старший науковий співробітник НДЛ відділу наукових досліджень НМЦ організації наукової та науково-технічної діяльності НУОУ імені Івана Черняхівського <https://orcid.org/0000-0002-2240-5135>

СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ОСВІТИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

В статті йдеться про трансформацію суспільства як цілісної системи. На сучасному етапі розвитку нашої країни все більшої актуальності набуває питання нарощування його інтелектуального потенціалу, створення сучасного українського інтелектуально-духовного середовища. Суттєву роль при вирішенні цього питання відіграє освіта, адже саме вона впливає на ментальний і культурний простір соціуму, яка формує інтелектуальну еліту суспільства, тобто самеу системі освіти формуються і проявляються певні тенденції, відстеження яких необхідне для прогнозування подальшого розвитку суспільства.

Ключові слова: суспільство; суспільний процес; суспільні зміни; соціальний інститут; освіта; вища освіта; університет; університетська освіта; університетська діяльність.

Постановка проблеми. Вища освіта підпадає під впливи процесів, що відбуваються в суспільстві: саме вони формують її специфіку і, зрештою, ведуть до її реформування. Важливим соціальним інститутом сучасного суспільства є система освіти. В сучасну епоху роль освіти як соціального інституту суттєво зростає: її зміст, функціонування, спрямованість і ефективність можуть визначати перспективи розвитку людства. Сучасне суспільство, яке характеризується швидкими темпами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, дає нові можливості для розвитку особистості, а також її освіти. Інформатизація життя суспільства в принципі сприяє його гуманізації та реалізації людського потенціалу в суспільному розвитку. В добу інформаційного суспільства освіта впливає на статус особистості, сприяє соціальній мобільності та створенню рівних умов навчання, особистісні досягнення визначаються незалежно від класової, расової, релігійної, статевої приналежності. Відсутність будь-яких обмежень породжує зростання попиту на освітні послуги за рахунок збільшення кількості навчально-виховних закладів та розширення сфери їх діяльності. Дослідження соціальних проблем освіти в інформаційному суспільстві є особливо важливими, адже дозволяють виявити основні проблеми й

тенденції розвитку системи освіти в сучасному суспільстві.

Разом з тим, освіта – система високо інерційна, з тривалим циклом відтворення і, як наслідок, консервативна. Реформа тут дає позитивні результати далеко не завжди. Отже, внаслідок зовнішніх впливів та внутрішніх реформ у системі освіти формуються і проявляються певні тенденції, відстеження яких необхідне для прогнозування її подальшого розвитку і можливостей, аналізу недоліків та прорахунку необхідних коректив. Тому система вищої освіти України, а особливо сучасні тенденції української університетської освіти, є найбільш актуальними та потребують особливої уваги. Деякі аспекти цієї проблеми розглянуті в статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти дослідження проблем освіти як соціального інституту в своїх роботах розглядали зарубіжні й вітчизняні вчені: Ж. Аллак, Р. Акофф, З. Бжезинський, Ю. Борцов, І. Гавриленко, Б. Гершунський, В. Димитренко, Е. Дюркгейм, Г. Зборовський, С. Колесніков, Ф. Кумбс, В. Лісовський, М. Лукашевич, Т. Парсонс, М. Руткевич, Б. Саймон, Н.Смелзер, Ж. Тощенко, В. Турченко, В. Шубкін, О. Хомерікі та ін. Дослідження проблем функціонування соціальних інститутів, інституційних трансформацій, механізмів

інституційних змін знаходяться на даний час у стані серйозних методологічних пошуків, що особливо відчувається у науковій думці пострадянських країн, де ці процеси протікають особливо гостро та неоднозначно. Важливо зауважити, що в Україні вивченню інституційних процесів присвячено низку серйозних наукових робіт вітчизняних соціологів Є. Головахи та Н. Паніної.

Дослідженням процесів трансформації освіти як соціального інституту присвячені роботи Є. Астахової, Н. Крятової, І. Мочалова, В. Мяснікова, В. Онопрієнка, В. Серікова, В. Харчевої, Ф. Шерегі тощо.

Чимало аспектів зазначеної проблеми висвітлено у публікаціях В. Дмитрієва, І. Жарської, І. Захарової, Ю. Іванова, В. Лозового, М. Сагайдак, Г. Чкаловської, Т. Ящук та інших авторів, однак деякі істотні питання – і серед них питання про визначення ролі, значення, та місця університетської освіти – все ще лишаються предметом дискусії і потребують подальшого аналізу і розробки.

Мета статті – розгляд змін і процесів, які відбуваються у сучасному українському суспільстві та виявлення значення і особливостей функціонування інституту освіти в умовах трансформації суспільства. Досліджуючи особливості функціонування соціального інституту освіти в сучасному суспільстві важливо зосередити увагу переважно на загальних питаннях взаємодії суспільства та системи університетської освіти, визначити її місце і роль у суспільній системі.

Методи дослідження. Для досягнення мети використано оглядово – аналітичний та теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення літературних джерел.

Виклад основного матеріалу. Людське суспільство – вищий продукт і результат саморозвитку природи на одній з планет, яка належить до складної мережі відносин з космосом. Оскільки однією з головних умов існування всієї природи є рух, то процесуальність – головна ознака постійно рухомої, змінної і водночас такої, яка зберігає свою певну постійність, соціальне організованої природи [1; 103-106].

З початку 1990-х років минулого сторіччя, сучасне суспільство щодня і щогодини зазнає змін глибинних основ людського життя, перетворення базисних економічних, політичних, соціальних

структур, культури і власності, способу і стилю життя. Трансформація суспільства має полягати у визначенні своєї ідентичності, самобутності, подолання аморфності в соціумі. Специфіку сучасного періоду в історії українського суспільства становлять зміни. Проблеми змін відзначаються в економічній, соціальній, державній, культурній сферах, де виникають нетривкі та аморфні форми [3; 78-80].

Суспільство потребує нових орієнтирів, трансформація суспільства має полягати у визначенні своєї ідентичності, самобутності, подолання аморфності в соціумі. Її проблемність в цьому сенсі полягає не в ідентифікації нації, а в кризі самоідентифікації національно дезорганізованої частини суспільства. Підкреслимо, що українське суспільство в сутнісному і фундаментальному аспектах має проблемний характер.

Феноменом української держави є те, що в ній сформувалось і довготривалий час функціонує «транзитивне суспільство», що перебуває в процесі соціальних, економічних, політичних, культурних й інших перетворень, кінцева мета яких переважно не визначена.

Надзвичайно гострі, суперечливі, часто алогічні й хаотичні за своїм змістом і формою, наповнені глибоким драматизмом і психологічним напруженням, процеси, які відбуваються сьогодні на теренах України, зокрема, в її східних регіонах, є серйозним викликом як для світової цивілізаційної спільноти так і для українського народу. В цей час, не лише пересічним громадянам, а інколи й висококваліфікованим фахівцям, важко зрозуміти сутність і вектор політичних метаморфоз і змін, які мають усталено перманентний характер в нашій країні [2; 78-80].

В умовах всеосяжної політичної кризи в Україні, небезпечного для державності військово-політичного протистояння з Росією, тільки об'єктивний, неупереджений і спокійний науковий підхід зможе допомогти знайти дослідникам чіткі адекватні відповіді на численні запитання, обумовлені глобалізованими викликами сучасності. Для цього необхідним є діалог за участю фахівців, експертів, вчених, громадських і політичних діячів, толерантні і плідні інтелектуальні дискусії в академічному й університетському середовищах.

За часи існування незалежної України відбулося не послідовне, системне розв'язання нагальних суспільних проблем, а хаотичне нагромадження невирішених проблем, що значно посилює кризові симптоми вітчизняної державності. На сучасному етапі держава в Україні є розбалансованою і лише за формальними ознаками її можна вважати українською державою. До гранично негативних рис української державності відносимо: 1) перманентна бідність, значна суцільна поляризація українського населення; 2) корумпованість владної політичної еліти, відсутність у неї системного державницького мислення; 3) суцільний політичний антагонізм, перманентне протистояння політичних сил; 4) наявність інертного суспільства; 5) позбавлення країни стратегічного бачення перспектив майбутнього, постійне її перебування на межі економічного, політичного і культурного краху [4; 12-14].

Специфіку сучасного періоду в історії українського суспільства становлять зміни. Проблеми змін відзначаються в економічній, соціальній, державній, культурній сферах, де виникають нетривкі та аморфні форми [5; 23].

Суспільство – це не просто сукупність людей, які проживають, наприклад, у певній країні. Сутність суспільства, його стан виявляється у соціальній взаємодії людей. Саме вступаючи в соціальні взаємодії, кожна людина є одночасно і «продуктом» суспільства, і його «творцем». Кожен із нас упродовж свого життя засвоює окремі переконання та моделі поведінки, які існують у суспільстві (є «продуктом» суспільства), але водночас своїми щоденними діями та взаємодіями долучається до творення поточного стану суспільства, пропонуючи щось нове або відтворюючи існуюче. На думку фахівців, соціальну поведінку людей визначають механізми «агентності» та «суб'єктності».

Агентність як механізм, що визначає соціальну поведінку людини, передбачає «автоматизовану» схильність діяти певним чином. Людина не надто замислюється, бо таку дію підтримує решта суспільства. В основі механізму агентності лежать наслідування та соціальна адаптація, орієнтовані на суспільні переконання та установки щодо того, як «правильно» вчинити, яка дія є «перевіреною», приведе

до успіху, матиме менше загроз тощо. Агентність підтримують культура суспільства та правила наявних соціальних інститутів. Дія, яка має в основі агентність, передбачає те, що людина відтворює існуючу «соціальну програму», адаптується до соціального середовища.

Суб'єктність, як механізм соціальної дії, пов'язана з готовністю і спроможністю людини будувати дію автономно. Дії, пов'язані із суб'єктністю, є самостійними усвідомленими діями, які ґрунтуються на власному розумінні та аргументації того, хто їх здійснює. Суб'єктність визначається готовністю діяти відповідно до власних раціонально обґрунтованих переконань та розумінням причин і наслідків таких дій, а відтак із діями, що можуть і не збігатися з тим, «як прийнято». Дія, побудована на механізмі суб'єктності, передбачає те, що людина формує власну «соціальну програму», її дії спрямовані на зміни і впливають на соціальне середовище [5; 27].

Зазначимо, що механізм агентності не означає, що дія, побудована на ньому, є нераціональною. Тут людина теж може раціонально обґрунтовувати свої дії, але її обґрунтування спирається на те, що саме так робить більшість, саме такий вчинок у суспільстві вважають правильним, безпечним, така дія дає потрібний результат. Суб'єктна ж дія передбачає більше індивідуалізму, пов'язана із власними добре усвідомленими розуміннями, переконаннями і мотивами.

Агентність як механізм, що визначає соціальну поведінку людини, передбачає «автоматизовану» схильність діяти певним чином, суб'єктність – пов'язана з готовністю і спроможністю людини будувати дію автономно.

Фактично, механізм суб'єктності може бути основою для інноваційних дій та взаємодій, а механізм агентності більше сприяє консервативним діям та взаємодіям, уже притаманним суспільству чи групі. Більшість дій значної частки членів суспільства пов'язані все ж таки з механізмом агентності, тобто зазвичай відносна більшість суспільства радше відтворює поточний стан речей, а не змінює його [7; 17].

Для українського суспільства характерний стан zagrożеної безпеки: як матеріальної – пов'язаної з труднощами забезпечення базових потреб, так і

ментальної – спричиненої «невпевненістю у завтра», що випливає з нестабільності «правил гри» у суспільстві.

За таких умов відносини у суспільстві будуються довкола виживання, конкуренції за ресурси. Окрім цього, через низький рівень довіри у суспільстві, відсутність практик та механізмів об'єднання і конструктивного діалогу, автономна дія є поширенішою, ніж колективна. На противагу цьому – спільна дія пов'язується із загрозою втратити частину власних ресурсів чи «залишитись крайнім». Сьогодні для того, щоб об'єднатись із кимось заради спільних цілей, необхідно надати «кредит довіри» в умовах тотальної недовіри і «зради».

Окрім цього, сьогодні в українському суспільстві більшість дій та взаємодій побудовані на цінностях та способах досягнення успіху, які успадковані з радянської доби. Для соціальної поведінки того часу характерною була об'єктність, яка означає, що людина орієнтована на те, що існуючі проблеми має вирішувати не вона, а хтось інший, що вона ні на що не впливає, очікує вказівок «згори» тощо. У поєднанні зі станом невіршеної безпеки та низької соціальної довіри «типова» агентна дія в українському суспільстві пов'язана з потребою в опіці з боку влади, неготовністю брати відповідальність, дискомфортом через потребу приймати рішення, страхом невизначеності та обережним ставленням до змін, консерватизмом, безініціативністю, пасивною терплячістю тощо. Домінування «пострадянської агентності» в нашому суспільстві є основним стримувальним фактором впровадження будь-яких змін у ньому.

Тому важливо з'ясувати, що сутність суспільства як організованої системи виявляється саме в реальних щоденних діях і взаємодіях людей. У широкому розумінні, саме те, як відбуваються соціальні взаємодії, визначає якість життя суспільства.

Функціонування і розвиток суспільства відбуваються в різних формах соціальних процесів, які характеризують суб'єктно-об'єктні зв'язки і відносини у всіх сферах діяльності людей. Ніщо не може відбуватись у суспільстві поза соціальним процесом. Найважливішими рисами соціальних процесів є їх загальність і зв'язок із суб'єктом, який здійснює процес. Сам

соціальний процес – не що інше, як розгортання потенціалу особистості, утвердження в системі суспільних відносин ролі й статусу соціальних груп, класів, етнічних та інших соціальних спільнот, способу життя людей.

Така риса соціального процесу, як зв'язок із суб'єктом, який його здійснює, дає змогу реально бачити діючого суб'єкта (тобто дає змогу уникнути безликісті соціальних процесів), визначити форми і методи прискорення, гальмування чи нейтралізації соціальних процесів. Всі перетворення в суспільстві, в його елементах, зміни потенціалу особистості є причиною і наслідком соціальних процесів як історичної практики людей. Іншими словами, ступінь зрілості й розвиненості соціального процесу характеризує рівень розвитку суспільства, колективу, особистості [6; 78-80].

На початку XXI століття світ став зовсім інакшим, ніж був 10, 15, 20 років тому. Інакшою має стати й система підготовки особистості до життя, мають змінитися і роль освіти. На сучасному етапі найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука і освіта. Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена і практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

В сучасну епоху роль освіти як соціального інституту суттєво зростає: її зміст, функціонування, спрямованість і ефективність можуть визначати перспективи розвитку людства. Сучасне суспільство, яке характеризується швидкими темпами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, дає нові можливості для розвитку особистості, а також її освіти.

Освіта як соціальний інститут являє собою стійку форму організації суспільного життя і спільної діяльності індивідів, що включає в себе сукупність осіб і установ, наділених владою й матеріальними засобами (на основі діючих визначених норм, правил і принципів) з метою реалізації соціальних функцій та ролей, управління й соціального контролю в процесі здійснення

навчання, виховання, розвитку, соціалізації особистості з подальшим оволодінням нею професією, спеціальністю, кваліфікацією тощо.

В епоху інформаційного суспільства система освіти стає головним соціальним інститутом, змінюються сутнісні взаємозв'язки освіти і суспільства в цілому. Основою функціонування освіти як соціального інституту є задоволення потреб у навчанні, вихованні, соціалізації, професійній підготовці, що носять як індивідуально-особистісний, так і суспільний характер та реалізуються певними особами й навчальними закладами в їх практичній освітній діяльності.

У сучасному суспільстві система освіти як соціальний інститут забезпечує систематичну багатоаспектну взаємодію індивіда та суспільства, сприяє успішній соціалізації, формуванню гуманістичної спрямованості соціальних процесів. Розглядаючи особливості функціонування інституту освіти, доречно зауважити, що визначальним фактором суспільного життя в інформаційному суспільстві є наукове знання.

Особливо гостро сьогодні постають проблеми розвитку вищої освіти. До найважливіших процесів, що будуть справляти тривалий вплив на зміст і структуру вищої освіти, належать такі:

перехід від елітарної до масової вищої освіти, що відбувається в усьому світі і змінює само поняття вищої освіти: якщо 20–30 років тому вищу освіту отримували, щоб бути кращими за інших, то сьогодні її часто отримують для того, щоб бути не гіршими за інших;

необхідність перегляду принципів існування та уявлень про роль і місію університетів.

Розвиток та поширення нових технологій, що істотно змінюють як вимоги до фахівців, так і методи навчання. Ця система надає всім бажаючим можливість вільного доступу в зручному режимі до якісної освіти будь-яких рівнів та напрямів багатьма мовами незалежно від місцезнаходження того хто навчається.

Зрозуміло, що ці зміни потребують суттєвого переосмислення місця університетів у суспільстві, форм і методів їх роботи, структури та змісту освітніх, наукових та інших програм. У визначенні місії більшості університетів виходячи з

логіки знаменитого «питання академіка Берга»: перш ніж навчати, з'ясуй таке: 1) Для чого навчати? 2) Чому навчати? 3) Кого навчати? 4) Кому навчати? 5) Як навчати? [4; 38].

Під місією університетів ми можемо розуміти не головну мету існування конкретного навчального закладу, а призначення університетів у цілому як певного соціального інституту. Останнім часом багато хто вважає, що основною метою університетів є надання ними різноманітних освітніх послуг. Є й інша думка, згідно з якою місія університетів полягає в підготовці висококваліфікованих фахівців для різних галузей економіки. З цією думкою охоче погоджуються і чимало роботодавців. Але обидва підходи занадто звужують реальну роль університетів у сучасному суспільстві [9; 30–39].

На думку Наталії Терентьєвої, класичний університет – це, передусім, когнітивна модель всесвіту, в якій поєднані знання про цілісність буття, природні процеси та закономірності, теологічні, соціально-економічні, юридичні, історико-культурні, лінгвістичні, психологічні та інші феномени. Університетське знання охоплює всесвіт у всіх його масштабах та вимірах – від космічних систем до мікропроцесів, від глибокого минулого до перспектив і сценаріїв майбутнього розвитку [6; 60–85].

З часів виникнення перших європейських університетів на розвиток ідеї університету суперечливий вплив чинять процеси диференціації та інтеграції в освіті, різні національні традиції освіти, тенденції ліберальної і утилітарної освіти.

Ліберальна тенденція відстоює класичну, фундаментальну освіту і наполягає на прийнятті цінності знання як такого, безвідносно до його практичної корисності.

Утилітарна тенденція – це стремління до професійної освіти, обумовлене потребами суспільної практики в добре підготовлених фахівцях.

Ліберальна й утилітарна тенденції знаходять свій прямиий вияв і в формулюванні місії вищої школи та університетів: прихильники першої виходять із того, що освіта була і залишається сферою виробництва, а в процесі навчання відбувається створення, формування людей. Прихильники другої, утилітарної, тенденції відверто заявляють про освіту як сферу

Питання психології

послуг, а її завдання бачать у задоволенні потреб «клієнтів» щодо подальшого працевлаштування на ринку праці.

Однак чистої ліберальної або утилітарної тенденції розвитку світова освітня практика не знає. Реальний освітній процес відбувається на основі їх взаємодії та взаємовпливу.

Висновки. На сучасному етапі державності нашої країни все більшої **актуальності** набуває питання про формування засад інформаційного суспільства, нарощування його інтелектуального потенціалу, створення сучасного українського інтелектуально-духовного середовища.

Список використаних джерел

1. Акимович Є. Феномен українства / Є. Акимович. – Одеса : Прес-кур, 2014. – 304 с.
2. Бакіров С.В., Фісун О.А. Українські трансформації: специфіка, етапи, тенденції / С.В. Бакіров, О.А. Фісун // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Збірник наукових праць. – Харків, 2007. – С. 211–220.
3. Бабак В., Лузік Е. Фундаментальна підготовка в сучасному університеті: традиції та перспективи // *Вища освіта України*. – 2003. – № 1. – С. 78–83.
4. Дмитрієва В.Ю. Особливості ринку освітніх послуг у системі вищої освіти : [Електрон. ресурс]. URL: www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/dmitrieva
5. Катаєв С. Трансформація сучасного українського суспільства: постмодерністський контекст / С. Катаєв // *Людина і політика*. – 1999. – № 3. – С. 15–30.
6. *Методологія аналізу соціально-політичних проблем сучасного українського суспільства: підсумкові матеріали круглого столу, 17 червня 2004 р.* / відп. ред. А. Решетніченко. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2004. – 100 с.
7. Тарапатова Н. Університетська організація в контексті трансформаційних процесів: Автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Наталія Миколаївна Тарапатова; Київський національний ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – Київ, 2007. – 17 с.

References

1. Akymovych Ye. Fenomen ukrainstva [The phenomenon of Ukrainianness] / Ye. Akymovych. – Odesa : Pres-kur, 2014. – 304 s. (in Ukraine)
2. Bakirov S.V., Fisun O.A. Ukrainski transformatsii: spetsyfika, etapy, tendentsii [Ukrainian transformations: specificity, stages, tendencies] / S.V. Bakirov, O.A. Fisun // *Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiologichnoho analizu suchasnoho suspilstva*. Zbirnyk naukovykh prats. – Kharkiv, 2007. – S. 211 – 220. (in Ukraine)
3. Babak V., Luzik E. Fundamentalna pidhotovka v suchasnomu universyteti: tradytsii ta perspektyvy [Fundamental training in a modern university: traditions and perspectives] // *Vyshcha osvita Ukrainy*. – 2003. – № 1 – S. 78 – 83. (in Ukraine)
4. Dmytriieva V. Yu. Osoblyvosti rynku osvitykh posluh u systemi vyshchoi osvity [Features of the educational services market in higher education system]. (in Ukraine)
5. Kataiev S. Transformatsiia suchasnoho ukrainskoho suspilstva: postmodernistskyi kontekst [Transformation of modern Ukrainian society: postmodern context] / S. Kataiev // *Liudyna i polityka*. – 1999 – № 3 – S. 15 – 30. (in Ukraine)
6. *Metodolohiia analizu sotsialno-politychnykh problem suchasnoho ukrainskoho suspilstva* [Methodology for the analysis of socio-political problems of modern Ukrainian society]: pidsumkovi materialy kruhloho stolu, 17 chervnia 2004 r. / vidp. red. A. Reshetnichenko. – D. : DRIDU NADU, 2004. – 100 s. (in Ukraine)
7. Tarapatova N. Universytetska orhanizatsiia v konteksti transformatsiinykh protsesiv: Avtoreferat dys. kand. sotsiol. nauk: 22.00.04 [University organization in the context of transformation processes] / Nataliia Mykolaivna Tarapatova // *Kyivskiy natsionalnyi un-t im. T.H.Shevchenka*. – K., 2007. – 17 s. (in Ukraine)

Резюме

Филиппов В. К. кандидат исторических наук, доцент, старший научный сотрудник НИЛ кафедры морально-психологического обеспечения деятельности войск (сил) НУОУ имени Ивана Черняховского
Наливайко Л. П. старший научный сотрудник НИЛ отдела научных исследований НМЦ организации научной и научно-технической деятельности НУОУ имени Ивана Черняховского

СОЦИАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБЩЕСТВА

В статье говорится о трансформации общества, как целостной системы. На современном этапе развития нашей страны актуальны вопросы интеллектуального потенциала, создание

современной интеллектуально-духовной среды в Украине. Значительную роль в решении этой проблемы играет образование, причем, университетское, ибо оно непосредственно воздействует на формирование интеллектуальной элиты общества, формирует менталитет и культуру социума.

Ключевые слова: общество; общественный процесс; общественные изменения; социальный институт; образование; высшее образование; университет; университетское образование; университетская деятельность.

Summary

Filipov V. candidate of historical sciences, associate professor, senior researcher at the Research Laboratory of the Department of Moral and Psychological Support of the Activities of Troops (Forces) of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi

Nalyvayko L. senior researcher of NDL

Research Department of the NMC organization of scientific and scientific and technical activity of Ivan Chernyakhovskyi NGO

SOCIAL INSTITUTION OF EDUCATION IN THE CONDITIONS OF SOCIETY TRANSFORMATION

Introduction. The article deals with the transformation of society as a holistic system. At the current stage of development of our country the issues of intellectual potential, creation of modern intellectual and spiritual environment in Ukraine are very important. A significant role in solving this problem is played by education, and, moreover, university education, because it directly affects the formation of the intellectual elite of society, forms the mentality and culture of society.

In the era of the information society, education affects the status of the individual, promotes social mobility and creates equal learning conditions; personal achievements are determined regardless of class, race, religion or gender. The absence of any restrictions generates a growing demand for education as services by increasing the number of educational institutions and expanding the scope of their activities. Research into the social problems of education in the information society is particularly important as it makes it possible to identify the main problems and trends in the development of the education system in modern society.

Purpose. Consideration of changes and processes taking place in the modern Ukrainian society and identification of the significance and characteristics of the functioning of the institution of education in the conditions of society transformation. Studying the features of the functioning of the social institution of education in modern society, it is important to focus mainly on general issues of interaction between society and the university education system, to determine its place and role in the social system.

Methods. In order to achieve the goal, analytical and theoretical analysis, comparison, generalization of literature sources are used.

Originality. Society requires new guidelines, the transformation of society should consist in defining its identity, overcoming the amorphousness in society. Education is an important sphere of people's life activities, inextricably linked with other important subsystems of society (economic, political, etc.); the standard of society living, its development, cultural achievements and values depend on it. Considering the peculiarities of functioning of the institution of education, it is appropriate to note that a key determinant of public life in the information society is scientific knowledge.

Conclusion. At the present stage of the statehood of our country, the issue of forming the foundations of the information society, increasing its intellectual potential, creating a modern Ukrainian intellectual and spiritual environment is becoming increasingly important. Education plays a significant role in solving this issue, because it affects the spiritual and moral values of the individual, the mental and cultural space of society.

Due to external influences and internal forms, certain trends are manifested, track in which is necessary to find their development and opportunities, to analyze the shortcomings and calculate the necessary adjustments.

Keywords: society; social process; social processes; social changes; social institution; education; higher education; university; university education; university activities.